

Неутралност у 21. веку

Поуке за Србију

За безбедност Србије најбољи избор је активна сарадња на међународној сцени, посебно у оквиру

Партнерства за мир и заједничким активностима на сузбијању претњи тероризма. Сарадња са Европском унијом на безбедносном плану подстицај је њеним тежњама за европским интеграцијама и начин да покаже своју одговорност за мир.

Центар за међународне и безбедносне послове (ISAC фонд) из Београда, уз подршку Оружаних снага Шведске, недавно је организовао дводневну конференцију на тему „Неутралност у 21. веку – Поуке за Србију“. Био је то форум за стручњаке, професоре универзитета, представнике цивилног сектора, медија и политичаре из Србије, Западног Балкана и Европске уније, на теме динамичке промене концепта неутралности у 21. веку, односа система колективне безбедности и неутралних држава и перспектива војно неутралне Србије у међузависном свету.

Организатор је пошао од претпоставке да без дефинисаног и развијеног концепта неутралности и без унапређења сарадње у систему колективне безбедности у Европи и усаглашености са државама члицама ЕУ и региона, оваква ситуација није одржива на дужи рок. Зато је овом конференцијом желео да допринесе да политичка, стручна и најшира јавност Србије буде информисана о томе шта заиста значи бити неутрална земља у 21. веку у Европи и на који начин су се трансформисали концепти неутралности садашњих европских неутралних држава.

У уводном излагању државна секретарка Министарства одбране др Тања Мишчевић истакла је европску оријентацију Србије, у којој су „модерне европске државе и њихове развијене армије стратегијски и организациони оквир за реформе, које се спроводе веома успешно и ушле су у завршну фазу“. Извештај Европске комисије потврђује успех тих реформи, а у овој години додатни импулс било је интензивирање сарадње у оквиру Партнерства за мир и наставак рада Групе за реформу одбране.

Тања Мишчевић је нагласила да оваква сарадња значи испуњавање опредељења Србије у оквиру Програма *Партнерство за мир*, а не, како то неки желе да прикажу, као кретање према чланству у НАТО. Она је најавила и знатно повећање броја припадника Војске Србије у мировним операцијама под окриљем УН и ЕУ, са садашњих 150 на око 570 официра, подофицира и професионалних војника у свим ротацијама у 2012. години. У оквиру тога је и повећање учешћа у мисијама ЕУ, где ће поред два официра у мисији Аталанта ускоро бити и наш тим у Уганди, где се налази тренинг мисија Европске уније. Државна секретарка је рекла да учешће у мултинационалним операцијама и сарадња са државама у региону и шире у глобализованом свету, који је суочен са бројним безбедносним изазовима, значи додатно усавршавање учесника и доказ је партнерства које је јако важно у интегративним процесима које Србија жели да постигне.

У другом уводном излагању, амбасадорка Данске у Србији Мете Кјуел Нилсен рекла је да је неутралност још призната, али се у процесу глобализације поставља низ питања о њеном измењеном карактеру. „Ако неутралност значи небригу за безбедносне проблеме, остајање по страни и дефанзивну позицију, онда је то досадан концепт“, рекла је она.

Амбасадорка Нилсен је указала на битне предности које Србија има од чланства у *Партнерству за мир*, подижући интероперабилност војске и развијајући сарадњу са другим армијама.

Доктор Ове Бринг, професор Универзитета у Стокхолму и Шведског националног колеџа одбране, дефинисао је неутралност као „неучествовање у непријатељствима када су друге државе у рату“. Према његовом мишљењу, то је легална позиција само у случају рата, али измењена природа неутралности подразумева активну политику и низ активности у току мира. И раније, али и у новим околностима, нагласио је он, самопрокламована неутралност није никаква гаранција да ће држава остати изван сукоба, па чак и када је та неутралност верификована међународним уговорима.

Говорећи о историјском развоју концепта неутралности професор, Бринг посебно је указао на однос система колективне безбедности Друштва народа и Уједињених нација, у којима изворно за неутралне земље није било места. Касније су оне ипак учествовале у неким активностима, тако да су данас и неутралне државе ангажоване у мировним операцијама.

Занимљиве детаље о швајцарској неутралности изнео је др Томас Фишер са Института за студије међуна-

Европске неутралне државе у измењеном концепту неутралности веома активно учествују у мировним операцијама под окриљем Уједињених нација и Европске уније.

Оружане снаге Шведске активно учествује у мисији ISAF у Авганистану са више стотина војника и великом финансијском подршком, где је и Ирска али са знатно скромнијим доприносима.

Финска активно учествује у мировним операцијама УН од шездесетих година прошлог века. Прикључила се ЕУ 1995. године, прихватила је све одредбе Лисабонског споразума, а учесница је Програма Партнерство за мир, у оквиру кога сарађује са НАТО.

Према проглашеној и међународно признатој неутралности Швајцарске, њени војници не могу учествовати у оружаним сукобима у свету, али у различитим облицима ангажовања подршке миру и помоћи у катастрофама швајцарски војници учествују од 1953. године. Тренутно је у мировним мисијама ангажовано 270 мушкараца и жена, чина од војника до генерала, у 16 земаља на три континента.

Аустрија је одмах по успостављању суверенитета, 1955. године, постала чланица УН и преузела обавезе које проистичу из концепта колективне безбедности на основу Поглавља VII Повеље УН, од спровођења санкција УН до учешћа у мировним операцијама, где се процењује да је учествовало преко 50.000 војника од прве мисије Аустрије у Конгу.

родних односа и развоја из Женева. Поред учешћа у мировним операцијама, он је рекао да Швајцарска улази и у економске аранжмане ради очувања иначе веома развијене војне индустрије. Такође, образложио је тврдњу да је бивши СССР подржавао неутралност и несврстаност као брану ширењу НАТО-а, што је актуелна политика и данашње Русије када је реч о неутралности.

Искуство нове Европе

Војна неутралност у миру подразумева остајање изван чланства у војним савезима, односно у НАТО-у као преосталом војном савезу после хладног рата. Концепт неутралности неспојив је са обавезом „колективне одбране“, која подразумева и обавезу одбране у случају напада на било коју чланицу НАТО-а.

Европске неутралне државе, изузев Швајцарске, ушле су у Европску унију после хладног рата, што после усвајања Лисабонског уговора отвара питања о њиховој стварној неутралности. Лисабонски уговор дефинисао је „клаузулу о солидарности“, у којој се наводи да у случају терористичког акта на било коју државу чланицу, све државе пружаће помоћ укључујући и војну. Заједничка безбедносна и одбрам-

бена политика Европске уније подразумева да ће чланице ЕУ ставити на располагање цивилне и војне ресурсе с циљем примене заједничке политике.

То може довести у питање неутралност и зато се, како је објаснила др Керин Дивајн, професор Универзитета града Даблина, Ирска изборила за такозвану „ирску клаузулу“, по којој не постоји обавеза узајамне одбране и неутралне државе могу сачувати своју неутралну позицију. То је био услов да ирски грађани, којима је, како је рекла, веома стало до неутралности своје државе, у другом кругу прихвате Лисабонски споразум.

Аналитичар Срђан Глигоријевић, саветник у Амбасади Велике Британије у Србији, истакао је да је Заједничка безбедносна и одбрамбена политика (ЗБОП) јединствени оквир за безбедносну и одбрамбену сарадњу, утемељена на стратешкој култури која, поред осталог, потпуно одбацује рат као средство решавања проблема унутар заједнице. Управо су сукоби на Балкану били пресудни за јачање заједничког безбедносног интегритета у ЕУ, што је сада шанса балканских држава да прихватањем европских вредности и интеграција, сукобе у региону и шире учине мање извесним!

Пример Хрватске у таквим настојањима објаснио је Сандро Кнезовић, истраживач Института за међународне

односе у Загребу, који се посебно осврнуо на међузависност безбедности и економског развоја. Хрватска чланством у НАТО-у и европским интеграцијама види могућност јачања сарадње, безбедности и развоја економије.

Он је истакао предности чланства у војном савезу које омогућавају смањење војске, њену професионализацију и опремање према стандардима НАТО-а. Изразио је очекивање да ће укупна стабилност региона довести до укупљавања тржишта и његовој атрактивности за страна улагања, што води даљем економском снажењу.

Концепт неутралности после хладног рата

Промене које се догађају у последње две деценије, од престанка хладног рата, утицале су на измене концепта неутралности и данас се све више говори о активној неутралности као најприхватљивијем понашању неутралних држава пред нових ризицима и претњама, који не познају границе.

Сви у свакој земљи могу бити жртве терористичких напада, а војна сила једне државе више не може да гарантује безбедност њене територије и заштиту њених грађана. Стална неутралност, као безбедносни концепт, доведена је у питање, јер ни прокламована нити међуна-

родно призната неутралност једне државе не гарантује њену безбедност.

Искуство 11. септембра у САД то је најбоље потврдило и навело неутралне државе да интензивирају своје одбрамбене припреме у знатно тешњој сарадњи са другим државама, НАТО и Европском унијом. Све европске неутралне државе (Швајцарска, Шведска, Финска, Аустрија, Ирска и Малта) данас учествују у НАТО Програму Партнерство за мир, и све су, осим Швајцарске, постале чланице Европске уније.

Циљ Европске уније јесте да продуби Заједничку безбедносну и одбрамбену политику од садашњег збира националних безбедносних политика ка јединственој политици са интегрисаним облицима сарадње у области безбедности и одбране. У томе неутралне државе траже своју специфичну позицију, као што је то урадила Ирска која се изборила за тзв. „ирску клаузулу“, која суштински значи да политика Европске уније неће утицати на специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике појединих држава чланица. И Данској је, на њен захтев, одобрено изузеће из Заједничке безбедносне и одбрамбене политике, тако да она не мора да учествује у доношењу одлука које се тичу војног ангажмана, нити да финансира војне операције ЕУ.

Лисабонски споразум отвара могућност стварања заједничке одбране европских земаља под окриљем ЕУ. „Клаузула узајамне помоћи“ подразумева обавезу пружања помоћи у случају да нека чланица буде жртва агресије, а „клаузула солидарности“ позива на солидарност држава у случају тероризма или елементарних непогода. Предвиђено је и стварање борбених трупа ЕУ, облици сарадње држава у Европској агенцији за одбрану и сталне структуре у Бриселу, а Унија може слати цивилне и војне мисије по свету.

Војна неутралност Србије

Народна скупштина Републике Србије прогласила је, 26. децембра 2007, „војну неутралност Србије према постојећим војним савезима“, у једном члану Резолуције о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије. Војна неутралност проглашава се „у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука о том питању“.

Текст о војној неутралности гласи: Због укупне улоге НАТО-а, од противправног бомбардовања Србије 1999. године без одлуке Савета безбедности до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО „коначан орган“ власти у „независном Косову“, Народна скупштина Републике Србије доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука о том питању.

Занимљиво је да оваква војна неутралност није прецизно дефинисана ни у једном другом државном документу, али политички естаблишмент, медији и грађани прихватили су ову спољнополитичку одредницу као чињеницу.

Једино је Демократска странка Србије, 28. октобра 2007, објавила своју Декларацију о војној неутралности Србије, у којој се у седам чланова набрајају предности које Србија има као неутрална држава. Истиче се да војна неутралност у односу на постојеће војне савезе представља најбољи и најпоузданији начин да Србија очува државни суверенитет, интегритет и независност као темељ свог слободног и свеукупног напретка и да обезбеди достојанствен живот својих грађана. Неутралност је најсигурнији гарант мира, а политика војне неутралности најбољи пут да се Србија развија и напредује у складу са сопственим интересима. Она омогућава да Србија равноправно сарађује са свим земљама у свету које поштују универзална начела међународног права садржана у Повељи УН. Демократска странка Србије истиче да би одустајање од принципа војне неутралности и приступање НАТО-у обавезало Србију да учествује у ратовима који нису у њеном интересу, ограничило би њену независност и слободу политичког одлучивања, угрозило би животе њених грађана и оптеретило унутрашњи преображај и напредак земље.

На конференцији је изнето низ аргумената због којих Србија заправо није и не може бити војно неутрална држава. Проф. др Јован Теокаревић са Факултета политичких наука рекао је да је неутралност „уведена на нелегитиман и за демократију непрописан начин“. Уведена је, према његовом мишљењу, из унутрашњих политичких разлога и уствари значи – не у НАТО. Теокаревић је оценио да проглашена војна неутралност „више одговара Русији“ него Србији, јер зауставља ширење НАТО-а, што је део руске политике према „блиском иностранству“.

Србија, сматра професор Теокаревић, и не може да буде неутрална држава у правом смислу те речи. За то не постоји правна основа, а не прописују је ни устав нити један други закон. Ниједна земља или организација није признала самопрокламовану неутралност.

Наведени су и аргументи да Србија учествује у мировним мисијама УН и ЕУ, учествује у Партнерству за мир, извози оружје и има највећу претњу по њену сигурност унутар својих граница. Проблем су и недовољни војни капацитети и буџет који би омогућили такву њену позицију, а која би била довољна гаранција за безбедност државе и грађана.

Зато је предложено да је за безбедност Србије најбољи избор активна сарадња на међународној сцени, посебно у оквиру Партнерства за мир и заједничким активностима на сузбијању претњи тероризма. Сарадња са Европском унијом на безбедносном плану подстицај је њеним тежњама за европским интеграцијама и начин да покаже своју одговорност за мир. ■

Раденко МУТАВЦИЋ